

Επίδραση κοινού ιόντος

Έστω υδατικό διάλυμα ασθενούς οξέος HA. Στο διάλυμα αυτό υπάρχει η ιοντική ισορροπία:

Στο παραπάνω διάλυμα προσθέτουμε –έστω άλας NaA δηλ. ιόντα A⁻ με συνέπεια το σύστημα να έλθει σε μια νέα κατάσταση ισορροπίας:

Αντί ανιόντων A⁻ θα μπορούσαμε να προσθέσουμε οξώνια. (Για παράδειγμα η προσθήκη HCl). Σε κάθε περίπτωση **προσθήκης** A⁻ ή οξωνίων, η ισορροπία θα **μετατοπιστεί αριστερά** σύμφωνα με την αρχή Le Chatelier αφού το σύστημα **τείνει να αναιρέσει** την επιχειρούμενη αύξηση των ιόντων.

Το φαινόμενο που περιέγραψα είναι γνωστό με το όνομα «Επίδραση Κοινού Ιόντος».

ΝΑ ΘΥΜΑΣΤΕ ΤΑ ΕΞΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ:

- Η αναίρεση **ΔΕΝ** πρόκειται να πραγματοποιηθεί πλήρως, παρά μόνο εν μέρει. Αυτό σημαίνει ότι η τελική-νέα συγκέντρωση του ιόντος που προσθέσαμε θα είναι μεγαλύτερη της αρχικής ($c_a + y > x$)!
- **Ο βαθμός ιοντισμού του α μειώνεται**, ως συνέπεια της προς τα αριστερά μετατόπισης της αντίδρασης. Πράγματι! Μειώνεται ο αριθμός moles του οξέος που ιοντίζονται ($n_{\text{ion}} \downarrow$)
- Εφόσον η θερμοκρασία παραμένει σταθερή, **η σταθερά ιοντισμού Ka μένει σταθερή.**
- Αν σε διάλυμα υπάρχουν δύο ή περισσότερες ουσίες που δίνουν κοινό ιόν π.χ. το A⁻ τότε στις ισορροπίες που αναπτύσσονται στο διάλυμα και στις οποίες έχει συμμετοχή, **το ιόν θα συμμετέχει με μία και μόνη συγκέντρωση** που συνδιαμορφώνουν όλες μαζί οι ουσίες.
- Ξεχάστε τη θεωρία Ostwald στις Ε.Κ.Ι.
- Ανάλογα ισχύουν και για τη περίπτωση ασθενών βάσεων (αμμωνία, αμίνες, ...)

...Από το σχολικό βιβλίο –κρατήστε ως εικόνα, το κείμενο:

Ιοντισμός	HF	+	H ₂ O	↔	F ⁻	+	H ₃ O ⁺
Αρχικά	1				1		
Ιοντίζονται παράγονται	-y				+y		+y
Τελικά (ισορροπία)	1-y				1+y		y

$$k_a = \frac{(1+y) \cdot y}{1-y} \rightarrow (**) \rightarrow k_a = \frac{1 \cdot y}{1} \rightarrow y = k_a \rightarrow y = 10^{-4} \rightarrow P^H = 4$$

Και $\alpha = y/1 = 10^{-4}$ ή 0,01%

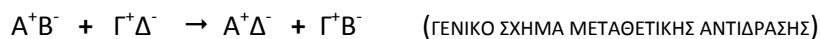
(**) Οι προσεγγίσεις είναι επιτρεπτές αφού λόγω Ε.Κ.Ι $y < x$ οπότε $\alpha \ll 10^{-2}$! (όπου $x = 10^{-2}$)

Δείτε:

- Στη πρώτη ιοντική ισορροπία, εμφανίζουμε συγκέντρωση του οξέος που ιοντίζεται $C_{\text{ιοντ}}=x$, ενώ στη δεύτερη $C_{\text{ιοντ}}=y$, γιατί **έτσι πρέπει λόγω Ε.Κ.Ι.** (με $y < x$, εντάξει ;)
- Δείτε ότι ο βαθμός ιοντισμού μειώθηκε σημαντικά!
- Δείτε ότι το ιόν F⁻ συμμετέχει στην ισορροπία με τη συνολική του συγκέντρωση 1+y, όπως αυτή συν-διαμορφώθηκε από τη διάσταση του άλατος και τον ιοντισμό του οξέος.
- Δείτε ότι το διάλυμα έγινε λιγότερο όξινο, αφού το P^H αυξήθηκε.

ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΣΤΟ ΔΙΑΛΥΜΑ ΑΝΤΙΔΡΟΥΝ...

Ένα σημαντικό ζήτημα στις ασκήσεις των ιοντικών ισορροπιών είναι ο έλεγχος του αν η μίξη συνδέεται με μονόδρομη **μεταθετική** αντίδραση (όχι τις διαστάσεις ή τους ιοντισμούς).

Παραδείγματα αντιδράσεων

- Εξουδετέρωση Arrhenius : $\text{HCl} + \text{NaOH} \rightarrow \text{NaCl} + \text{H}_2\text{O}$, $\text{HCOOH} + \text{KOH} \rightarrow \dots$
- Άλας ασθενούς οξέος + Ισχυρό οξύ : $\text{NaF} + \text{HCl} \rightarrow \text{NaCl} + \text{HF}$, ...
- Άλας ασθενούς βάσης + Ισχυρά βάση : $\text{NH}_4\text{Cl} + \text{NaOH} \rightarrow \text{NaCl} + \text{NH}_3 + \text{H}_2\text{O}$

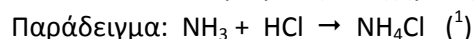
Δείτε: Παραγωγή νερού ή ασθενούς ηλεκτρολύτη !

ΘΥΜΗΘΕΙΤΕ...

... τις βάσεις που δημιουργούνται, όταν K, Na, Ba, Ca «πέσουν» στο νερό. Θυμηθείτε επίσης τα όξινα και βασικά οξείδια!

Η NH_3 , όταν αντιδρά με οξέα, σχηματίζει άλατα του αμμωνίου, χωρίς H_2O στα προϊόντα!

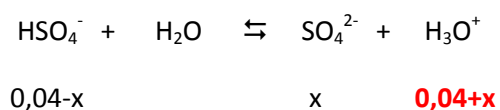
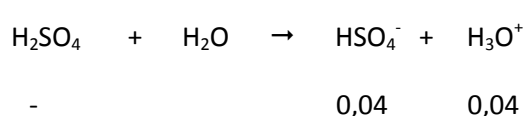

ΝΑ ΣΚΕΦΤΟΥΜΕ ΜΑΖΙ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑΛΥΜΑΤΩΝ...

- Μίξη HF και NaF : Δεν έχει νόημα να γράψουμε μεταθετική αντίδραση, γιατί θα είχαμε προϊόντα ίδια με τα αντιδρώντα. Άρα Ε.Κ.Ι. των ιόντων F^- του άλατος στην ισορροπία του HF.
- Μίξη CH_3NH_2 και NaOH : Μια αμίνη (ασθενής βάση) με μια ισχυρή βάση. Δεν γράφουμε αντίδραση μεταξύ τους, αλλά Ε.Κ.Ι του ισχυρού στην ισορροπία του ασθενούς.
- Μίξη NH_4Cl και HCl : Αν γράψουμε αντίδραση θα έχουμε προϊόντα ίδια με τα αντιδρώντα! Άρα γράφουμε διάσταση του άλατος και μετά Ε.Κ.Ι. των οξυνίων του HCl στην ισορροπία του ιόντος αμμωνίου.
- Μίξη CH_3COONa και KOH : Δεν έχει νόημα να γράψουμε μεταθετική αντίδραση, διότι αυτή θα έδινε ως προϊόντα ισχυρούς ηλεκτρολύτες (άλας CH_3COOK και ισχυρή βάση NaOH). Εδώ θα κάνουμε Ε.Κ.Ι. στην ισορροπία του οξικού ιόντος, με τα ιόντα υδροξειδίου της ισχυρής βάσης.
- Μίξη HCN και HCOOH : Οξύ εναντίον οξέος! Όχι αντίδραση μεταξύ τους. Εδώ έχουμε αμοιβαία επίδραση κοινού ιόντος. Η μαθηματική διαχείριση είναι δύσκολη, αλλά –υπό προϋποθέσεις (2), έχουμε λύση!
- Μίξη CH_3COOH με KNO_3 : Αν γράψουμε μεταθετική αντίδραση, τότε θα πάρουμε ως προϊόντα δυο ισχυρούς ηλεκτρολύτες (το άλας CH_3COOK και το οξύ HNO_3). Επομένως **ΔΕΝ** θα γράψουμε αντίδραση μεταξύ του CH_3COOH και του KNO_3 . Απλά! Θα ασχοληθούμε μόνο με τον ιοντισμό του ασθενούς οξέος.
- Μίξη NH_3 (1) και NaCN : Δύσκολο να γράψουμε αντίδραση βλέποντας τα αντιδρώντα «ως έχει»! Αν όμως δούμε την αμμωνία ως NH_4OH τότε ως προϊόντα έχουμε NH_4CN και NaOH δηλαδή ισχυρούς ηλεκτρολύτες (το άλας NH_4CN και τη βάση NaOH). Επομένως **ΔΕΝ** θα γράψουμε αντίδραση μεταξύ αμμωνίας και κυανιούχου νατρίου. Θα γράψουμε τον ιοντισμό της αμμωνίας και των ιόντων CN^- , που θα προκύψουν από τη πλήρη διάσταση του άλατος. Στη συνέχεια έχουμε **αμοιβαία** Ε.Κ.Ι. στις δυο ισορροπίες και ...ο θεός να βάλει το χέρι του!
(Όταν NH_3 και NaCN 'πέσουν' στο νερό, θα έχουμε μια σούπα με ιόντα NH_4^+ , OH^- , Na^+ , CN^- . Αυτά τα ιόντα δεν μπορούν να δώσουν H_2O ή ασθενή ηλεκτρολύτη. Έτσι **ΔΕΝ** θα γράψουμε αντίδραση μεταξύ αμμωνίας και κυανιούχου νατρίου)

Διάλυμα H_2SO_4 έχει συγκέντρωση 0,04 M. Ποιο το p^{H} του διαλύματος; Δίνεται ότι το H_2SO_4 ιοντίζεται πλήρως στο πρώτο στάδιο, ενώ στο δεύτερο στάδιο είναι $K_a=1,2 \cdot 10^{-2}$

Τα οξώνια της πρώτης αντίδρασης επιδρούν στην ισορροπία της δεύτερης (Ε.Κ.Ι.)

Όμως $K_a/c = 1,2 \cdot 10^{-2} / 0,04 = 0,3 > 10^{-2} \rightarrow$ ΔΕΝ επιτρέπονται προσεγγίσεις !

$$K_a = \frac{x \cdot (0,04 + x)}{0,04 - x} \rightarrow x^2 + 5,2 \cdot 10^{-2}x - 4,8 \cdot 10^{-4} = 0 \rightarrow \dots x = 8 \cdot 10^{-3}$$

Επομένως : $[\text{H}_3\text{O}^+] = 0,04 + 8 \cdot 10^{-3} = 40 \cdot 10^{-3} + 8 \cdot 10^{-3} = 48 \cdot 10^{-3} \text{ M}$

Και

$$\text{p}^{\text{H}} = -\log(48 \cdot 10^{-3}) = 3 - \log 48 = 3 - 1,68 = 1,32 \qquad \text{ιδιαιτέρως όξινο!}$$

► Ποιος ο βαθμός ιοντισμού στο δεύτερο στάδιο;

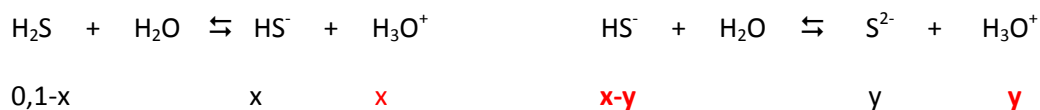
$$\alpha = x/0,04 = 0,008/0,04 = 0,2 \text{ ή } 20\%$$

► **ΠΡΟΣΘΕΤΟ** : Έστω διάλυμα NaHSO_4 . Αυτό το άλας διίσταται πλήρως και τα όξινα θειικά ιόντα ιοντίζονται προς την κατεύθυνση να δώσουν ιόντα θειικά και όχι θειικό οξύ (γιατί;)

*Σχόλιο: Στη πρώτη άσκηση έχουμε **αμοιβαία** επίδραση κοινού ιόντος και έτσι γράφουμε κάθε ισορροπία ωςάν να μη υπάρχει Ε.Κ.Ι. Βεβαίως λαμβάνουμε υπόψη την αμοιβαία Ε.Κ.Ι. όταν γράφουμε τις εκφράσεις των σταθερών ιοντικής ισορροπίας ή όταν νοιαζόμαστε για τις συγκεντρώσεις των ουσιών του δ/τος!*

Στη δεύτερη άσκηση έχουμε κλασικό παράδειγμα Ε.Κ.Ι., και εμφανίζουμε την Ε.Κ.Ι. με το που ξεκινάμε να γράψουμε την πρώτη γραμμή που αφορά την ιοντική ισορροπία (πρόκειται για τη γραμμή 'Αρχικά').

Διάλυμα H_2S έχει συγκέντρωση 0,1 M. Βρείτε το p^{H} του διαλύματος. Δίνεται $K_{a1}=10^{-7}$ και $K_{a2}=10^{-13}$.

Στις παραπάνω ισορροπίες **ΔΕΝ** εμφανίζουμε την **αμοιβαία** Ε.Κ.Ι. Θα το κάνουμε τώρα στις μαθηματικές εκφράσεις !

$$K_{a1} = \frac{[\text{HS}^-] \cdot [\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{H}_2\text{S}]} = \frac{(x-y) \cdot (x+y)}{0,1-x} \rightarrow 10^{-7} = \frac{x \cdot x}{0,1} \rightarrow x = 10^{-4}$$

Έγιναν οι προσεγγίσεις :

- $0,1-x \cong 0,1$ αφού $K_{a1}/c = 10^{-7}/0,1 = 10^{-6} \ll 10^{-2}$!
- $x+y \cong x$ και $x-y \cong x$ διότι $K_{a1} \gg K_{a2}$

Γράφουμε την μαθηματική έκφραση της σταθεράς ιοντισμού των ισορροπιών, με το σκεπτικό ότι η συγκέντρωση των οξωνίων είναι **ΜΙΑ** για όλες τις ισορροπίες, συνδιαμορφώνεται από όλες τις ουσίες που μπορούν να δώσουν όμοια ιόντα στο διάλυμα και στην περίπτωσή μας είναι ίση με $x+y$ για τα οξώνια και $x-y$ για τα ιόντα HS^- !

$$K_{a2} = \dots = \frac{y \cdot (x+y)}{x-y} \rightarrow 10^{-13} = \frac{y \cdot x}{x} \rightarrow y = 10^{-13}$$

Τελικά έχουμε:

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = x + y \cong x \rightarrow [\text{H}_3\text{O}^+] = 10^{-4} \rightarrow \dots \text{p}^{\text{H}} = 4$$

► **ΠΡΟΣΘΕΤΟ (I):** Σε νερό ρίχνουμε ιόντα S^{2-} . Να μελετηθεί ποιοτικά το ζήτημα.

$$\text{ΜΕ} \quad K_{b,1} = \frac{K_w}{K_{a,2}} \quad \text{και} \quad K_{b,2} = \frac{K_w}{K_{a,1}}$$

Δείτε τις σχέσεις των σταθερών ιοντισμού για τα συζυγή ζεύγη.

ΔΕΝ έχουν γραφεί λανθασμένα.

► **ΠΡΟΣΘΕΤΟ (II):** Το ανθρακικό οξύ, το οξαλικό οξύ $(\text{COOH})_2$ είναι διπρωτικά και έχουν δυο στάδια ιοντισμού. Εργαζόμαστε όπως στο H_2S !